

LỜI TÒA SOẠN

Ngày 01/9/1858, sau nhiều lần thương thuyết lẫn gây hấn tạo áp lực hùng buộc triều đình Huế phải mở cửa cho người phương Tây tự do thông thương và truyền đạo không thành, liên quân Pháp và Tây Ban Nha đã nổ súng tấn công Đà Nẵng, mở đầu cuộc xâm lược Việt Nam. Với ưu thế hơn hẳn về vũ khí và một lực lượng hùng hậu khoảng 3.000 quân, ý đồ của thực dân Pháp là muốn đánh nhanh thắng nhanh tại Đà Nẵng, từ đó tạo áp lực buộc triều đình Huế phải nhanh chóng chấp nhận các yêu cầu của họ.

Nhưng chiến lược của thực dân Pháp đã bị phá sản bởi cuộc chiến đấu kiên cường của quân dân nước Việt. Ròng rã suốt 18 tháng trời, liên quân Pháp-Tây Ban Nha bị cầm chân tại bán đảo Sơn Trà, rơi vào cảnh tiến thoái lưỡng nan, cuối cùng đành chấp nhận rút khỏi Đà Nẵng ngày 23/3/1860. Quân đội triều Nguyễn đã thắng trong cuộc đối đầu quy mô đầu tiên với lực lượng viễn chinh xâm lược phương Tây, nhưng tiếc thay, lại liên tiếp thất bại ở những lần đối đầu tiếp theo trên khắp các mặt trận, cuối cùng triều đình Huế phải chấp nhận thua cuộc trước thực dân Pháp.

Cuộc chiến chống Pháp tại Đà Nẵng (1858-1860) do vậy mang nhiều ý nghĩa lịch sử, được giới sử học nước nhà quan tâm nghiên cứu mà tâm điểm là qua sự kiện này để đánh giá vai trò của nhà Nguyễn đối với lịch sử dân tộc, với nhiều quan điểm đánh giá khác nhau, thậm chí đối nghịch sau, trong suốt 160 năm qua.

Dẫu vậy, tại cuộc Hội thảo khoa học “Đà Nẵng chống liên quân Pháp-Tây Ban Nha: Quá khứ và hiện tại” vừa được tổ chức ngày 31/8/2018 tại Đà Nẵng, nhiều nhà nghiên cứu cho rằng hiểu biết của chúng ta về cuộc chiến này vẫn còn “một khoảng trống lịch sử”, “còn cục bộ” hoặc “còn quá sơ lược và tiêu cực với triều đình Huế”..., mà một trong những nguyên nhân chính là do còn thiếu các tài liệu khả tín, nhất là các tài liệu tường thuật tình hình chiến sự, các tác phẩm hồi ký của những người trong cuộc.

Nhân kỷ niệm 160 năm cuộc chiến chống Pháp tại Đà Nẵng (1858-2018), Tạp chí *Nghiên cứu và Phát triển* trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc tài liệu “**Mặt trận Đà Nẵng (1858-1860) qua tường thuật của Đại tá Henri de Ponchalon**”, do nhà sử học Nguyễn Quang Trung Tiên dịch thuật và chú giải.

Henri de Ponchalon tham gia trọn vẹn chiến dịch Đà Nẵng suốt từ năm 1858 đến năm 1860 với tư cách sĩ quan chỉ huy trung đội thủy quân lục chiến Pháp. Trong cuốn hồi ký của mình, Ponchalon đã tường thuật khá chi tiết diễn tiến của

chiến dịch Đà Nẵng, từ chiến lược chiến thuật, lực lượng tham chiến, hệ thống phòng ngự, tình hình cụ thể các trận đánh lớn, tổn thất lực lượng của mỗi bên..., cho đến sự khốn đốn vì thời tiết, bệnh tật và sự thiếu thốn lương thực, đạn dược của liên quân, kể cả nỗi thất vọng và tâm trạng bi quan chán nản của “những người chiến đấu vì ngọn cờ của nước Pháp” trước sự bế tắc của chiến dịch.

Là một thành viên của đội quân xâm lược, đương nhiên Ponchalon ca ngợi tinh thần chiến đấu của đồng đội và chủ yếu là tường thuật những thắng lợi của liên quân trong suốt chiến dịch. Nhưng cũng chính từ những miêu tả cụ thể và sinh động của tác giả, người đọc không khó để nhận ra điểm yếu của đội quân xâm lược: chúng chỉ thể hiện được sức mạnh trong những trận công đồn hãm thành nhờ ưu thế hỏa lực và tàu chiến hiện đại, mất những ưu thế ấy, chúng lập tức bị chặn lại trước sức chiến đấu kiên cường, bền bỉ và cơ trí của người Việt.

Cũng từ hồi ký của Ponchalon, người đọc sẽ thấy quân đội triều đình Huế không hề án binh bất động hoặc phòng ngự thụ động ở Đà Nẵng như nhận định của nhiều người. Sau khi đẩy lùi quân xâm lược ra bán đảo Sơn Trà, quân lính triều Nguyễn vẫn miệt mài xây dựng và củng cố hệ thống đồn lũy để bao vây ngăn chặn quân thù, liên tục tổ chức trinh sát nắm tình hình, đột kích phá hoại, quấy rối doanh trại địch, tấn công các đồn nhỏ, dựng ụ pháo ngay trên bãi biển để bắn phá tàu địch, tổ chức nhiều trận phục kích để tiêu hao lực lượng địch, buộc chúng hàng đêm phải quay lại trú ẩn cạnh thành An Hải...

Bên cạnh những tường thuật chi tiết của Ponchalon, người dịch - cũng là nhà sử học Nguyễn Quang Trung Tiến - còn bổ sung thêm một số tư liệu liên quan, giúp người đọc có thể so sánh, đánh giá nhiều sự kiện lịch sử liên quan đến cuộc kháng Pháp tại Đà Nẵng qua các nguồn sử liệu khác nhau. Chẳng hạn, những nhận xét của Ponchalon và Bazancourt về tinh thần chiến đấu, khả năng tác chiến, mức độ hiện đại của các loại đại bác của quân đội nhà Nguyễn... đều vượt trội hơn so với Trung Quốc. Những tư liệu kiểu này hầu như vắng bóng trong sử Việt.

Hy vọng rằng, số báo chuyên đề này sẽ là một tư liệu hữu ích, góp phần tìm hiểu công cuộc kháng Pháp tại Đà Nẵng cách đây 160 năm, một cuộc chiến mà cho đến nay vẫn còn “một khoảng trống lịch sử” như các nhà sử học nước nhà đã thừa nhận.

Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển